

Paragraafid

Lehekülje nr.

3.2. Ennetusprogrammides osalemine

1

3.2. Ennetusprogrammides Osalemine

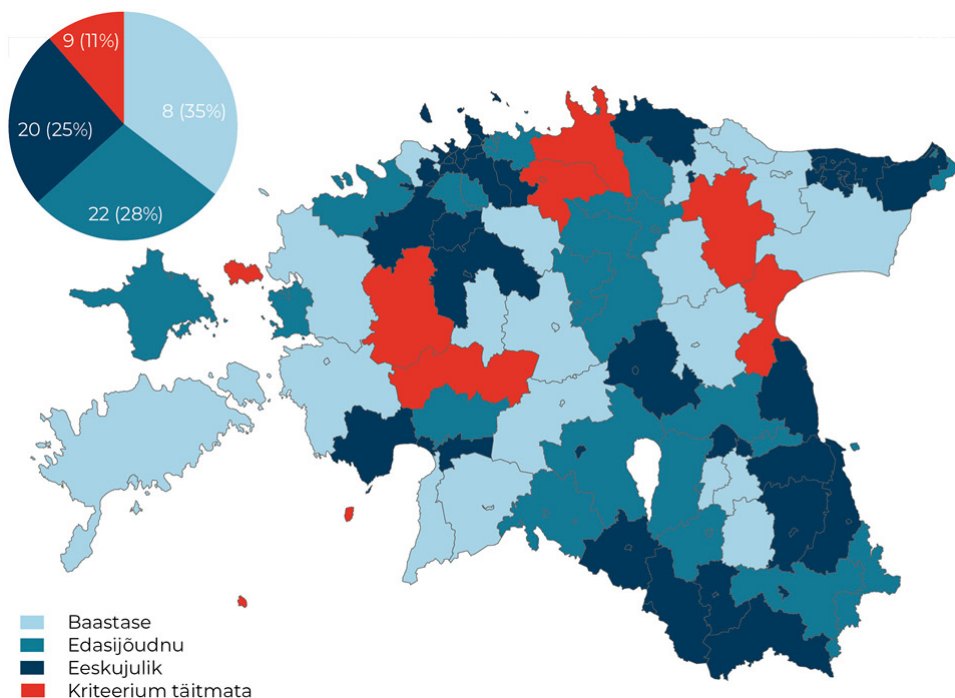
Riski- ja kaitsetegureid saab ennetusega mõjutada elu-, töö- ja õpikeskkonnas. Haridusasutuses saab näiteks arendada õpilaste sotsiaalset ja emotsionaalset pädevust, kujundada suhteid ja luua võimalusi tervist toetavateks valikuteks (sh toitlustus, liikumisvõimalused). Nii haridusasutuste kui ka kogukonna laiemat keskkonda kujundab suuresti kohalik omavalitsus, kes otsustab sageli, milliseid ennetustegevusi rakendada, kellele need on suunatud ja kes neid ellu viib.

Ennetusprogrammides osalemine on Eestis ebaühtlane ja mõnes piirkonnas ei osaleta üheski ennetusprogrammis. Selle põhjus võib olla ennetusprogrammide vähene kättesaadavus, asutuste vähene valmisolek programme kasutada, muude tegevuste elluviimine ja teised tegurid. Joonis 53 annab ülevaate ennetusprogrammide kasutamisest omavalitsustes 2023. aastal (Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, 2023) ja näitab, et ennetusprogrammide laialdasel elluviimisel on arenguruumi.

Ka ennetuse teadusnõukogus hinnatud ennetustegevuste analüüs tõstis esile, et teatavad sihtrühmad võivad jääda ebavõrdsesse olukorda elupiirkonna, õppeasutuse, keele ja kultuuritausta tõttu ega pääse seetõttu ligi tulemuslikele ennetustegevustele (Streimann, 2024). Ennetustegevustele ligipääsu mõjutavad ka toimetulekuga seotud tegurid, nt pere majanduslikud võimalused, ja spetsialistidega seotud tegurid, nt kui kvaliteetselt spetsialist tegevust ellu viib või kas ta suunab inimese sobiva ennetustegevuseni.

Võrreldes 2020. aastaga oli **kohalikes omavalitsustes** 2023. aastaks suurenenud pikaajalisemate ennetustegevuste rakendamine (Kookla ja

Purru, 2024) ja omavalitsuste arv, kes kasutasid vähemalt nelja ennetusprogrammi (19%-lt 35%-le) (Regionaal- ja põllumajandusministeerium, 2023). Enamikus maakondades on prioriteet laste ja noorte vaimne tervis, mida püütakse mõjutada vanemlike oskuste parandamise, laste enesejuhtimise oskuste parandamise, spetsialistide tugisüsteemi tõhustamise ja varajase märkamise kaudu (Maakondade tervise- ja heaoluprofiilid, 2025).

Tulemuslike ennetusprogrammide elluviijad saavutavad tõenäoliselt häid tulemusi laste heaolu parandamisel, riskitegurite vähendamisel ja kaitsetegurite parandamisel. Näiteks selgus õpilaste seas korraldatud küsitlusest koolikeskkonna ja rahuolu kohta, et neljandate ja kaheksandate klasside õpilaste keskmine koondhinnang

liikumisvõimalustele koolis oli „Liikuma kutsuva kooli“ programmis osalejatel oluliselt kõrgem kui nendes koolides, mis ei kuulu sellesse võrgustikku (Mäestu, 2024). Seega, kuigi on võimalik liikumisvõimalusi parandada programmi kasutamata, on tõenäolisem mõju saavutada programmi kasutades.

Eestis on viiakse ellu mitmesuguseid ennetustegevusi, kuid neist puudub terviklik ülevaade ning paljude tegevuste korral pole teada nende mõju. Tõendatud tulemuslikkusega ennetustegevuste vähene kättesaadavus on aga suur probleem. Vaja on toetada kohalikke omavalitsusi, et nad saaksid seada ennetuse prioriteediks ning leida lisavahendeid tervisedenduseks. Samuti tuleks töötada välja lahendusi, mis muudaksid ennetusprogrammides osalemise kõigile taskukohasemaks.

Positiivseks muudatuseks võib pidada, et alates 2022. aastast hinnatakse Eestis kasutatavate ennetustegevuste tõendatuse taset. **Ennetuse teadusnõukogule** on esitatud mõju tõendatuse hindamiseks rohkem kui 70 tegevust, kuid tõenäoliselt viiakse Eestis ellu märksa rohkem ennetustegevusi. Aastatel 2022–2024 hindas Ennetuse teadusnõukogu 26 ennetustegevust ja paigutas need viiele tõendatuse tasemele. Mida kõrgem tase, seda kindlam on teadmine, et tegevusega saavutatakse soovitud eesmärk.

Hindamise tulemused näitavad, et retsenseeritud ennetustegevustest umbes kolmandik kuulus madalaimale tõendatuse tasemele (tase 1–2), mis tähendab, et puudub teaduspõhine kinnitus nende mõjust sihtrühmale. Teine kolmandik oli mõõdukalt tõendatud (tase 4–5), mis viitab sellele, et nende mõju on osaliselt kinnitatud. Ülejäänud kolmandik kuulus keskmisele tasemele (tase 3), kus on küll olemas mõningaid tõendeid, kuid nende kvaliteet on madal ega ole järeluuringuid pikaajalise mõju kohta.

Hinnatud programmid keskendusid näiteks vaimse tervise toetamisele, kiusamise ja väärkohtlemise ennetamisele, uimastitarvitamise vähendamisele ning haridus- ja tööhõiveprobleemide ennetamisele laste või täiskasvanute seas. Vaid kahe ennetustegevuse kohta on kogutud andmeid vähemalt kuus kuud pärast programmi lõppu ja nähtud positiivset mõju, näiteks vaimse tervise probleemide vähenemist sihtrühmas.

- *Kuigi 26 tegevust on tänaseks hinnatud ja omavalitsusjuhtidel jt asutuste töötajatel on tänu sellele lihtsam tegevusi valida, on veel pikk tee minna, et enamikku Eestis kasutatavaid*

ennetustegevusi saaks hinnata. Lisaks pole ennetustegevuste elluviimise rahastus seotud nende efektiivsusega, mistõttu pole alati kindel, kui palju tegevus aitab soovitud muutust ja seatud eesmärke saavutada.

- *Ennetustegevuste teaduspõhiseks uurimiseks pole piisavalt vahendeid. Vaja on rohkem ennetustegevusi, mille tulemuslikkuses saab kindel olla ja nende kättesaadavust tuleks laiendada. Selleks tuleb kokku leppida ennetustegevuste ja ennetusuuringute rahastamise korraldus.*